

**Н. Г. Зайцева, Очерки вепской диалектологии
(лингвогеографический аспект).**

Карельский научный центр РАН, Петрозаводск, 2016. 339. о.

Nyina Grigorjevna Zajceva¹ vepsze nyelvjárastana, melynek címét *Vázlatos vepsze nyelvjárastan (nyelvöldrajzi szempontból)*-ként fordíthatnánk, fél évtizede jelent meg. Ismertetését mégis aktuálissá teszi, hogy nem tudunk egyetlen ismertetéséről sem magyarországi, sem nemzetközi szakfolyóiratban. A kötet egyfelől a vepsze nyelvjárás kutatás eddigi eredményeinek, különösen a vepsze nyelvatlasz (Zajceva 2019) tanulságainak összefoglalása, ugyanakkor 53 térképlapjával egyrészt ízelítő a nyelvatlaszból, másfelől önmagában is egy kisebbfajta, az értelmezést segítő információkkal bőségesen kiegészített nyelvatlasznak tekinthető.

A mű egy előszóból, öt számozott és egy számozatlan, a mellékleteket tartalmazó fejezetből áll. Az előszó a nyelvatlasz készítésének fő problémáit írja le a céloktól a térképlapok felépítésén és az alkalmazott átiráson át az anyaggyűjtés problémáig. Az első, bevezető fejezet (7–16) a nyelvjárastanról, a nyelvöldrajzról, illetve a vepsze nyelvről tartalmaz általános tudnivalókat. A második fejezet (17–58) a vepsze nyelvjárastan forrásaival foglalkozik. A harmadik fejezet (59–174) a tulajdonképpeni nyelvjárastani vázlat, a vepsze nyelvjárás jelenségei és eloszlásuk leírása, gyakori hivatkozással az egyes térképlapokra. A negyedik fejezet (176–299) tartalmazza a térképlapokat és a hozzájuk tartozó jelmagyarázatokat. Az ötödik fejezet az összefoglalás (300–320), de ez tartalmazza a rövidítés- és irodalomjegyzéket is. Az utolsó, számozatlan fejezet (321–391) a térképek jegyzékét, szövegmutatványokat, illetve a nyelvatlasz kérdéssorát tartalmazza. Az alábbiakban részletesebben ismertetjük az egyes fejezeteket.

---

¹ Nem tévesztendő össze Marija Ivanovna Zajcevával (1927–2011), aki többek közt 1972-ben Marija (máshol Anna-Marija) Ivanovna Mullonennel közösen készített vepsze szótárának, illetve 1981-ben kiadott vepsze nyelvtanának köszönhetően ismert. Nyina Grigorjevna Zajceva (1946–) vepsze nyelvjárastani munkái mellett vepsze szótárakat, olvasókönyveket írt, bibliarészleteket és a teljes Kalevalát lefordította vepszére, és többek közt a *Kodima* (Haza) című újság főszerkesztője is volt (1993–1999). 2002-ben védte meg doktori értekezését a vepsze igeragozásról. 1997 óta az Orosz Tudományos Akadémia Karjalai Nyelvtudományi, Irodalmi és Történelmi Intézetében a Nyelvtudományi Osztály vezetője.

Az előszó, mint a fentiekből kiderül, meglehetősen vegyes témákat tárgyal. Ezek közül az átírás érdemel különösebb figyelmet, egyfelől mert ez problematikus, másfelől az alább idézett adatok értelmezéséhez ezekkel mindenképpen érdemes tisztában lenni. A transzkripció lényegében megegyezik a hagyományos finnugor átírással, a bevezető a palatalizáltság jelölésére tér ki. A mássalhangzók palatalizált voltát az aposztróf (') jelöli, de kizárólag akkor, ha fonematikus megkülönböztető szerepe van (pl. *kel* 'ki-ADE' vagy 'harang' vs. *kel'* 'nyelv'). Elöl képzett magánhangzók (azaz *i*, *e*, *ü*, *ö* és *ä*) előtt a vepszében általában minden mássalhangzó palatalizálódik, ezért csak ott jelölik, ahol nyelvjárási-megkülönböztető szerepe van, pl. *tatal'e* vs. *tatal'ę* 'apa-ALL'. (Az *ę*, illetve az *i* a hátrébb ejtett *e*, illetve *i* jele, valószínűleg technikai okokból használják a hagyományos átírásban szokásos *ę* vagy *ę*, illetve *j* vagy *i* helyett.) Természetesen ez rögtön azt is mutatja, hogy *e* és *i* (fonéma) előtt a mássalhangzó nem feltétlenül palatalizálódik. Felmerülhet persze a kérdés, hogy célszerű-e szembenálló mássalhangzó-fonémákat csak az utánuk álló magánhangzók allofónjaival megkülönböztetni, de ha figyelembe vesszük, hogy ezzel a módszerrel a palatalizáltság jelölésétől nagyon sokszor tekinthetünk el, gyakorlati szempontból az eljárás igazolhatónak tűnik.

Bár nincs róla említés, a klasszikus finnugor átírásban a hosszú magánhangzókat mellékjellel (makron) szokás jelölni, de a kötet gyakorlata ettől eltér: a finn és az észti helyesírást követve ezt az átírásban is betűket-tőzés jelöli: *hiinälę* (*hīnälę* helyett) 'széna-ALL' (bár ez alól is van kivétel, pl. a 161. oldalon: *Jumā* 'Isten'). Hosszú magánhangzók azonban a nyelvjárási többségében (ill. az irodalmi nyelvben) nem fordulnak elő, így ez a jelölés viszonylag ritka.

A finnugor átírásban szereplő adatokat kurzívan szokás szedni. Ez a jelen kötetben is így van, kivéve akkor, amikor a betűk külön szerepelnek, hangokat vagy fonémákat jelölnek: ilyenkor a könyvben félkövér álló betűk szerepelnek. Ez a megoldás az oroszországi szakirodalomra sem jellemző.

Az első fejezet két különböző témát tárgyal: egyfelől a dialektológiát és a nyelvföldrajzot (bár előbbi külön kitér a finnségi nyelvek ilyen szempontú kutatásaira), másfelől a vepszéket és nyelvüket. Az előbbi részből a két fogalom viszonya az érdekes, különös tekintettel a kettő különbségére. A nyelvföldrajz a nyelvi jelenségek térképre vitele, és e térképek segítségével a nyelvek tanulmányozása – és mint ilyen, a nyelvek nyelvjárási tagolódása tanulmányozásának fő eszköze. (Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a nyelvföldrajz nem feltétlenül egy nyelv változatai-

ra vonatkozó adatokat dolgoz fel, illetve a nyelvjárási kutatásnak sem mindig célja, hogy egy-egy jelenség területi elterjedtségét is feltárja.)

A fejezet második része a *vepsze* etimonnal, illetve a vepszék más önnevezéseivel, a vepsze nyelvcsaládbeli helyzetével, a vepsze nyelvterülettel, a nyelv kutatásának történetével, illetve a vepsze írásbeliség történetével foglalkozik – témánként néhány bekezdésben.

A második fejezet a vepsze dialektológia forrásait ismerteti. Forrástípusok szerint felsorolja, hogy milyen anyagok állnak a vepsze nyelvjárások kutatóinak rendelkezésére.² A megkülönböztett forrástípusok a következők: 1. vepsze nyelvjárási szövegmutatványok (itt kizárólag a kiadott gyűjtések szerepelnek); 2. a tudományos archívumok nyelvjárási anyagai (hanganyagok és elektronikus források – az utóbbiakon korpuszok értendők); 3. szótárak és atlaszok nyelvjárási adatai (itt nemcsak vepsze szótárakról, hanem pl. a finnégi nyelvek etimológiai szótárainról is szó van – atlasz az ALFE, illetve a már említett Zajceva 2019); 4. vepsze nyelvjárástani tanulmányok. Bár a források csoportosítása vitatható (nagyon szerencsés helyzet, ha az archívumokban tényleg nem hevernek kiadatlan szövegjegyzések), a lehetséges források összegyűjtésének és jellemzésének köszönhetően ez a fejezet nagyon fontos tájékozási pont bárkinek, aki vepsze nyelvjárástani (vagy csak egyszerűen vepsze nyelvészeti) kérdéseknek szeretne utánajárni.

A harmadik fejezet a tulajdonképpeni vepsze nyelvjárástan. A jelenségeket Zajceva három csoportban tárgyalja: fonetikai, grammatikai és lexikai. A *fonetikai* az oroszországi terminológiában gyakran olyan jelenségeket is magában foglal, melyeket a nyugati hagyományban inkább fonológiaiként szoktunk tárgyalni – bizonyos esetekben azonban nem könnyű a kettőt megkülönböztetni... A tárgyalt „fonetikai” jelenségek a következők: elülső magánhangzók az első és a második szótagban: a harmónia nyomai; az *ü* delabializációja; a magánhangzók hosszúsága; az *ai*, *äi* diftongusok minőségének változása; a finnégi szókezdő *j* reflexei; a mássalhangzók geminációja (a jelen idejű, egyes szám 3. személyű igealakok példáján); tövégi mássalhangzó-váltakozások (*m/n*, *h/z*); mással-

---

² Meg kell jegyezni, hogy ezeket a forrásokat az atlasz készítéséhez is felhasználták. Ez az eljárás tökéletesen érthető, ha figyelembe vesszük, hogy a vepsze nyelvterület az utóbbi évszázadban radikálisan csökkent (vö. Grünthal 2015: 12). Ugyanakkor módszertanilag mégsem problémátlan, hogy a térképeken a több évtizedes különbséggel gyűjtött adatok úgy jelennek meg, mintha az általuk tükrözött jelenségek egy időben lettek volna jelen.

hangzók palatalizációja (az adessivus és az allativus ragjának lágyulása alapján); a többes szám harmadik személyű személyes névmás hangalakja.

A grammatikai jelenségek a gyakorlatban morfológiai jelenségeket takarnak. A tárgyalt nyelvjárási sajátosságok a következők: a prolativus és a comitativus ragja; az adessivusrag alakjai; a gyűjtőnévképző alakja; a kijelentő mód jelen idejű, egyes szám harmadik személyű igealakok utolsó magánhangzója; az igék múlt idejű tagadó alakjai egyes számban; a kijelentő mód jelen idejű, többes szám első személyű igealak végződése; a kijelentő mód jelen és múlt idejű, többes szám harmadik személyű igealak végződése; a kijelentő mód múlt idejű, többes szám harmadik személyű tagadó igealak formája; az aktív befejezett melléknévi igenév többes számú alakja; a passzív melléknévi igenév végződése; a visszaható igék infinitivusának végződése.

A lexikai nyelvjárási jelenségek sokkal kevésbé tűnnek informatívnak, mint a hangtani és nyelvtani jellegzetességek. A következő jelentésekben használt szavak földrajzi megoszlásáról esik szó: 'kígyó', 'fűj (szél)', 'sár', 'por', 'szemét', 'át' (a 'falon át' kifejezésben), 'mindjárt, nemsokára', 'vér', 'arc', 'haj', 'erdőből származó mitikus betegség', 'sír (ige)', 'szép', 'puha', 'síkos, csúszós', 'forró', 'esküvő', 'vőlegény',³ 'Isten', 'élesztő', 'dob, hajít', 'beszél', 'űz, kerges, kihajt', 'siet', 'elfárad'. Azokon a területeken, ahol több, azonos jelentésű etimon is megtalálható, esetenként jelentéskülönbség is kialakult (vagy megőrződött). Így pl. a *tuhu* inkább az úton, a *pölu* (*pelu*) inkább a házban, ruhán összegyűlő port jelenti; a *murdod* inkább az asztalon, a *rujod* a padlón heverő szemét. Ugyanakkor az adatközlők ezekben az esetekben bizonytalanok a különbségben. Az igékkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a térképre az infinitivusi formák kerültek fel, és kaptak külön jelet – tárgyalásuk is ennek megfelelően történik. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy egyes esetekben csak arról van szó, hogy az infinitivusban megmarad vagy kiesik-e a tövéghangzó: más alakokban a különbözőnek mutatott nyelvjárások egyeznek. A különbségek tehát nem a lexikai egységek közt, hanem azok morfofonológiai viselkedésében vannak. Az azonban nem derül ki, hogy

³ Kulturális szempontból is érdekes lehet, hogy az atlasz adatközlőinek gyakran gondot okozott a jelentés elkülönítése a 'kedves, szerelmes, szerető' (tehát az érzelmileg közel álló, de a leendő férj státuszával nem rendelkező személy) jelentéstől, éppen ezért végül az atlasz munkatársai a két jelentés megkülönböztetéséről is lemondtak.

a különbségek valamilyen általános nyelvjárási morfofonológiai megoszlás (a tövéghangzó megmaradása/kiesése az adott helyzetben) eredménye, vagy az adott nyelvjárásokban is a vizsgált igék sajátos jellemzője (e lehetőségek kombinációiról nem is szólva).

A negyedik fejezet tartalmazza a térképekhez tartozó „jelmagyarázatok” és a térképeket, ebben a sorrendben (tehát a „jelmagyarázat” (легенда) mindig megelőzi a térképet). Az idézőjel azért indokolt, mert a magyarázatban maguk a jelek nem szerepelnek, hanem azok a térképre helyezett apró jelmagyarázatokban vannak feloldva. A térképet megelőző szöveg nem is magyarázat vagy kiegészítés, hanem lényegében ugyanaz az információ, mint ami a térképről leolvasható, esetenként némi pontosítással.

A pontosítás elsősorban a fonetikai és grammatikai jellegzetességeket bemutató térképek esetében jelentős, ekkor ugyanis rögtön az elején fel vannak sorolva azok a szóalakok, amelyeken a jelenségeket megfigyelték, ráadásul az összes előforduló változatban. Ezt követné a tulajdonképeni térképjel-magyarázat (легенда карты), de ez csak a térképjelekhez tartozó jelenségek (hangok, (toldalék)morfémák, lexémák stb.)⁴ számozott felsorolását tartalmazza. Ráadásul míg a térképjelek általában tükrözik a jelenségek kisebb vagy nagyobb különbségeit (az inkább összetartozó jelenségekhez azonos alakú, csak eltérő színezetű vagy orientációjú jelek tartoznak), addig itt a felsorolásban ilyesmiről nincs szó (nincs tehát 1a, 1b stb.). A felsorolás még kétszer megismétlődik, különböző adatokkal kiegészítve. Az egyik a jelmagyarázat nyelvjárási bontása (расшифровка легенды карты по диалектам), ahol nyelvjárásokra bontva fel van sorolva, hogy a jellel jelölt jelenséget mely gyűjtőpontnál találjuk meg a térképen. A bontás csak az északi, a középső és a déli nyelvjárást különbözteti meg, a középső nyugati és keleti alnyelvjárását nem, holott több esetben ezek is markánsan elkülönülnek. A gyűjtőpontok itt csak egy-három betűs rövidítésükkel feltüntetve szerepelnek. Ezt követi a számozott index (цифровой индекс), mely lényegében az előzővel megegyező felsorolás, csak hiányzik annak a jelzése, hogy a gyűjtőpont melyik nyelvjáráshoz tartozik, viszont fel van tüntetve a (térképen is látható) száma. Nem világos, miért van szükség három ilyen felsorolásra, hiszen

---

⁴ Ezek álló betűkkel vannak szedve, és általában alá vannak húzva. Az aláhúzások időnként hiányoznak, időnként csak a fél nyelvi adat van aláhúzva. Ezek funkciója nem világos, de ahhoz képest az ingadozások feltűnően gyakoriak, hogy egyszerűen technikai hibának tekintsük őket.

ha a másodikban fel lenne tüntetve a gyűjtőpontok száma, vagy az utolsóban a nyelvjárások is jelölve lennének, akkor egyetlen lista is mindent tartalmazna. Sőt, a harmadik lista így is tartalmaz mindent, hiszen a gyűjtőpontok száma meghatározza, melyik nyelvjárásba tartoznak, és még a nyugati és a keleti is megkülönböztethető: 1–17. északi, 18–44. nyugati, 45–57. keleti, 58–74. déli.

Ezt követi egy másik felsorolás, amelyből nem az olvasható ki, hogy mely adatok hol fordulnak elő, hanem az, hogy az egyes pontokon milyen szóalakokat rögzítettek. A gyűjtőpontokat itt csak a számuk képviseli. Ahol nincs adat, ott a нет сведений 'nincs adat' felirat követi a számot. Mivel nem ritka, hogy a gyűjtőpontok jelentős részéről nem sikerült adatot begyűjteni, időnként ez meglehetősen sok helyet foglal, célszerűbb lett volna rövidíteni (н.с.), vagy az adat hiányát valamilyen jellel (pl. Ø) jelölni. Sajnos a nyelvi adatok nincsenek kurziválva, pedig ez nemcsak általában véve lenne indokolt, hanem jelentősen megkönnyítené az egy bekezdésbe tömörített adatok közötti eligazodást is. (Nem lett volna indokolatlan a nyelvjárás csoportok alapján három vagy négy bekezdésbe tördelni a felsorolást.) Itt van feltüntetve az a fontos információ is, ha valamely adatot nem az atlasz készítését célzó terepmunka során rögzítettek, hanem más forrásból került az atlasz anyagába.

Mint azt korábban jeleztük, ez a fejezet önállóan is megállná a helyét mint egy kisebb nyelv atlasz. Ugyanakkor az előző fejezet alfejezetei annyira szorosan kötődnek egy-egy térképhez, hogy az olvasó számára mindenképp hasznosabb, de legalábbis kényelmesebb lett volna a két fejezet összedolgozása oly módon, hogy a térképek és a hozzájuk kapcsolódó elemzések egymás mellé kerülnek. Törvényszerű ugyanis, hogy az elemzések közben az olvasó hátralapoz a térképekhez – a kötet egész szellemisége ezt követeli meg, jó lett volna, ha a felépítése is ezt támogatja.

Az ötödik fejezet egy összefoglalás, mely külön is számba veszi az északi, a középső és a déli nyelvjárás főbb jellemzőit. Zajceva szót ejt arról, hogy milyen kapcsolatok kötik össze az északi, illetve a déli nyelvjárást a középső nyelvjárás nyugati, illetve keleti csoportjával, továbbá külön figyelmet szentel a karjalai hatásnak (ezekre az egyes jelenségek tárgyalása kapcsán is folyamatosan kitér). A fejezetet a rövidítés- és irodalomjegyzék zárja.

Az első melléklet egy táblázat, mely megmutatja, hogy az adott térképek és a hozzájuk fűzött kommentárok hol találhatóak a kötetben. Ha már ezek nem lettek egymás mellé szerkesztve, célszerűbb lett volna a szó-

vegben és a térképek mellett elhelyezni egy utalást a másik helyére, aligha lesz ugyanis olvasó, aki előbb keresi ki ezt a táblázatot, mint a szöveget vagy a térképet. Ráadásul a táblázatból nem derül ki, hol melyik jelenségről is van szó.

A második melléklet egy szövegmutatvány-gyűjtemény. Ennek az a jelentősége, hogy az Orosz Tudományos Akadémia Karjalai Nyelvtudományi, Irodalmi és Történeti Intézetének hangarchívumában szereplő, korábban nem publikált anyagokról van szó. A lejegyzés alapjául szolgáló felvételek 1958 és 1970 között készültek, tehát tulajdonképpen már nyelvtörténeti dokumentumokról van szó. Bár egy ilyen mutatványgyűjtemény általában jól illik egy nyelvjárástani munkába, az olvasónak óhatatlanul az az érzése, hogy ezek a szövegek csak azért kerültek bele a kötetbe, mert publikálni szerették volna (ami tökéletesen érthető), de nem volt lehetőség külön kiadni őket. Ezt a benyomást az anyag egyenetlensége kelti. Az északi nyelvjárásokat egyetlen hosszú szöveg képviseli (11 oldal); a középsőket nyolc rövidebb (összesen 21 oldal; ebből 4-4 nyugati és keleti, 7 és fél, ill. 13 és fél oldal), a délieket viszont megint csak kettő, azok is rövidek (másfél oldal). Csak az adatközlők születési helye, illetve, ha eltér, a felvétel készítésének helye van megadva, azonban az adatközlők életútjáról semmi. Így aztán nem világos, hogy az adatközlő meddig élt a születési helyén, a felvétel helyén lakott-e (vagy esetleg egy alkalmi látogatása során vették fel tőle a szöveget), illetve hogy egyáltalán melyik települést és mennyiben reprezentálja.

A szövegközlés formája nem a legszerencsésebb, de találkozni sokkal rosszabbakkal is. A vepsze szöveg bekezdését még ugyanabban a bekezdésben követi az orosz fordítás. Ez ugyan nem túl esztétikus, de legalább nem kell a fordításért lapozgatni. Ugyanakkor szokatlan és érthetetlen módon a vepsze szöveg (azaz a nyelvi adat) álló betűkkel van szedve, míg az orosz fordítás kurzívval. Időnként hibák is előfordulnak, pl. a 327. oldalon több bekezdés után hiányzik a fordítás, majd a következő bekezdés végén ezek ömlesztve szerepelnek. A 332. oldalon egy helyen csak az orosz fordítás szerepel, a vepsze eredeti hiányzik. A 344. oldal tetején egy helyen hiányzik az orosz fordítás, illetve az azt követő vepsze szakasz, aminek az orosz fordítása úgy szerepel, mintha az előző vepsze szakasz fordítása lenne. Ugyanitt az oldal közepén zavaros a szöveg – néhány mondat fordítása biztosan kimaradt. Az oldal alján a következő vepsze szöveg szerepel: *Koume sizart oli: Duńka, Okša, Usteń, Ol'onk...* úgy tűnik, az adatközlő azt állítja, hogy három nővér volt, de négy nevet sorol fel. Az orosz fordítás szerint *Три сестры было: Дунька, Окся, Аленка...*

– azaz itt már csak három név van felsorolva, az *Usteń* megfelelője (vagy ha esetleg a nagybetű ellenére ez mégsem név, fordítása) hiányzik.

A szövegekben nemcsak az orosz eredetű szavak száma magas, de az is feltűnő, hogy amikor az adatközlő másokat idéz, gyakran olyan helyzetekben is oroszul idéz, ahol nem várnánk. Például a 328. vagy a 331. oldalon az esküvői szokások felidézésekor hangzik el oroszul, hogy ki mit mond – hiába feltételeznénk, hogy legalább családi körben a vepszét használják. Legtöbbször az orosz kifejezések is a vepszéhez használt átírással szerepelnek, de bizonyos esetekben – főképp a nagyobb egységekben – a szokásos orosz helyesírással.

A harmadik, utolsó melléklet a vepsze nyelvjárási atlasz kérdőíve. Ez 395 számozott kérdésből áll, de ebből az 1–3. kérdések metaadatok: a gyűjtő, az adatközlő, illetve annak a településnek a fő adatai, melyekre a gyűjtés vonatkozik. A 4–6. kérdések arra vonatkoznak, hogy az adatközlő(k) hogy nevezi(k) magukat, nyelvüket, illetve hogy hívják őket az oroszok. A 7–83. kérdések „fonetikaiak”, itt lényegében vepsze szavak vannak megadva, és arra vonatkoznak, hogy ezek mely variánsa van meg a nyelvjárásban. (Ezekre azért a kérdőív alapján elég nehéz lehet úgy rákérdezni, hogy ne befolyásoljuk az adatközlőt.) A morfológiai kérdések a 84–129. számot viselik, itt szintén meg vannak adva a várt formák, de már szerepelnek olyan orosz nyelvű példamondatok is, melyeknek lefordításával a várt alakok előhívhatóak. A fennmaradó kérdések mind lexikaiak, és témakörök szerint vannak csoportosítva (bár időnként ebbe belezavarnak a szófaj szerinti csoportosítások): 130–155. növények, 156–190. állatok, 191–209. égtájak és időjárás jelenségek;⁵ 210–224. táj, térszinformák; 225–228. térre vonatkozó határozószók; 229–234. időre vonatkozó határozószók; 235–248. ember; 249–254. betegségek; 255–258. érzelmi állapotok; 259–265. emberre vonatkozó melléknevek; 266–269. általános melléknevek; 270–281. rokonsági terminusok; 282–285. szociális terminusok; 286–290. mitológiai-vallási terminusok; 291–295. absztrakt fogalmak; 296–300. munkavégzés; 301–304. szövés-fonás; 305–313. földművelés; 314–319. állattenyésztés; 320–328. szénagyűjtés; 329–331. vadászat; 332–339. halászat; 340–344. lakóház; 345–349. gazdasági épületek és részeik; 350–353. háztartási eszközök; 354–357. ruházkodás; 358–366. étkezés; 367–370. közlekedés; 371–386. igék; 387–395. határozószók, névutók, kérdőszók. Látható, hogy a csoportosítás nem túl követ-

⁵ Ezek nem feltétlenül illenek össze, ráadásul itt szerepel a 'szemét' is, ami nem igazán érthető.

kezetes, időnként túlságosan részletező (pl. a vadászat és a halászat könnyen összevonható lett volna), de tulajdonképpen ennek nincs jelentősége.

Mindent összegezve megállapíthatjuk, hogy a kötet fontos összefoglalása a vepsze nyelvjárásokra vonatkozó ismereteknek, és sok újdonságot is nyújt. Bár nem alkot szerves egészet, a különböző részek összedolgozatlansága inkább elszalasztott lehetőségnek, mint valódi hiányosságnak tekinthető. A kiadvány tipográfiaiilag is megállja a helyét. Kiemelendő, hogy a kötet viszonylag kis formátuma (kb. A5) ellenére a térképek jól olvashatóak. Bár a már említettekén túl is előfordulnak sajtóhibák (pl. kurziválás elmaradása vagy felesleges alkalmazása), és ezek száma ugyan a kívánatosnál magasabb, nem éri el azt a szintet, hogy rendkívül zavarónak mondhassuk. Ugyanakkor a megjelenés előtt érdemes lett volna a szöveget alaposabb ellenőrzésnek alávetni, mert vannak benne olyan hibák, melyek nyilván figyelmetlenségből adódnak, de könnyen kiszűrhetők lettek volna. Így például a finn címek fordítása többször pontatlan. A *Tieteen matkamiehenä* 'A tudomány utazója(ként)' pl. *Путешественником в науку*-ként (kb. 'A tudományba utazó(ként)') van fordítva (23.), holott a pontos fordítás *Путешественником науки* lenne. A *Lähisukukielten lukemisto* (kb. 'A közeli rokon nyelvek olvasókönyve') fordítása, a *Материал для чтения на родственных языках* (kb. 'Olvasnivaló rokon nyelveken', 24.) is megtévesztő, hiszen a kötet anyaga kifejezetten a finnségi nyelvekre korlátozódik, így a *Материал для чтения на близкородственных языках* lenne az adekvát fordítás. Hasonló probléma van a *Lähisukukielet* ('A közeli rokon nyelvek') cím fordításával (*Родственные языки*, helyesen *Близкородственные языки*, 25.). A 88. oldalon az olvasó arról értesül, hogy a vepsze iránt olyan észti és finn tudósok is érdeklődtek, mint – többek között – *X. Хунфалви*. Hunfalvy nemcsak sem finn, sem észti nem volt, de H. sem, hanem Pál. Mindez felkelti annyira a magyar olvasó kíváncsiságát, hogy megnézzé a bibliográfiában, milyen munkáról is lehet szó. Ilyet azonban nem talál, de felbukkan Ujfalvi, Ch. E. *Essai de Grammaire vèpse ou tchoude du Nord* című műve. Túl azon, hogy Ujfalvi nem *Хунфалви*, hanem *Уйфальви* (az átírási szabályok következtében lágyságjellel!), és ő is *y*-nal írta a nevé: *Ujfalvy*. Magyarul pedig *Károly Jenő* volt, franciául a *Charles-Eugène*-t használta, tehát a *X.* helyett a *K. (Й.)* vagy (különös tekintettel arra, hogy a szerző franciául publikált, még inkább) a *Ш. (Э.)* lenne indokolt. Szintén a 88. oldalon bukkan fel *X. Басильер* neve: őt a bibliográfiában *Hj. Basilier*ként azonosíthatjuk. Mivel a Hjalmar név ejtése megközelítőleg [jalmar], ennek

átírása pedig *Ялмаp*, a helyes alak *Я. Басильер* lenne. Az ilyen filológiai pontatlanságok nyilván elhanyagolhatóak a könyv érdemei mellett, ugyanakkor szó nélkül sem lehet hagyni őket.

A fentiekből nyilvánvaló, hogy a kötet a vepsze, illetve a finnugri nyelvek tanulmányozásához olyan nélkülözhetetlen alpmű, mely nem hiányozhat egy finnugor nyelvészetre specializálódott szakkönyvtárból sem. A legcélszerűbb persze az lenne, ha szabadon hozzáférhetővé válna az interneten.

Irodalom

- ALFE = Tuomo Tuomi (päätoim.) (2004), Atlas Linguarum Fennicarum 1. Päätoimittaja Tuomo Tuomi. 1. osan vastaava toimittaja Seppo Suhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 800. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Vammala.
- Grünthal, Riho (2015), Vepsän kielioppi. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki.
- Wiik, Kalevi (1989), Vepsän vokaalisointu. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Zajceva, Ny. G. [Зайцева, Н. Г. (ред.)] (2019), Лингвистический атлас вепсского языка. Нестор-История, Санкт-Петербург.

FEJES LÁSZLÓ
Nyelvtudományi Kutatóközpont